

Johanna Lilja

Amatööritutkijat suomalaisten tieteellisten lehtien kirjoittajina 1841–1939

Oman aikamme avoimen tieteen ohjelmissa kansalaistiede on nostettu merkitykselliseksi osaksi tieteellistä tutkimusta. Kansalaistieteen mahdollisuuksina nähdään tieteen luotettavuuden, tehokkuuden ja rehtyyden edistäminen sekä mahdollisuudet hakea ratkaisuja yhteiskunnallisiin haasteisiin. Kansalaisten hyväksyminen tieteellisen tiedon yhteistuottajiksi vaatii kuitenkin tiedeyhteisöltä asennemuutosta, samoin uusia pelisääntöjä esimerkiksi sen määrittelemiseksi, kuka on tutkimuksen tekijä.¹

Tieteen harrastajat ovat sinänsä kautta aikojen osallistuneet tutkimuksen tekoon, mutta harrastajien suhde ammattitutkijoihin on vaihdellut eri aikoina. Modernin tieteen alkuaikoina tiedeyhteisö oli avoin kaikille muodollisesta koulutuksesta riippumatta. Tiedeyhteisö kutsui itseään tieteiden tai oppineiden tasavallaksi *Respublica literaria* (*République des Lettres*, *Gelehrtenrepublik*).² Monilla aloilla tutkimus tarkoitti vielä keräilyä, kuvailemista ja kartoittamista eikä siinä vaadittu kalliita laitteita, erityisosamista vaativia tekniikoita tai akateemista jargonia. Joillain tiedemiehillä, kuten Carl von Linnéllä oli professuuri yliopistossa, mutta monet ansaittivat elantonsa muulla tavoin – kirkon, armeijan

tai oikeuslaitoksen palvelussa tai perityn omaisuuden turvin.³

1800-luku muodostui vedenjakajaksi harrastajieteen ja ammatillisen tieteen välillä. Toisaalta tieteen tuottamat hyödyt, toisaalta nationalistinen kilpailuhenki sai hallitukset lisäämään tutkimuksen julkista rahoitusta. Tieteellisten seurojen ja vapaamuotoisten verkostojen ohelle syntyi tutkimuslaitoksia, kenttätöyöasemia ja museoita. Varsinkin Saksassa ja Ranskassa tieteenharjoitus alkoi keskittyä akateemisesti pätevöityneille tutkijoille, kun taas Englannissa, missä tieteen julkinen rahoitus oli vähäisempää, amatööreillä oli vielä 1800-luvullakin merkittävä asema tutkimuksessa.⁴

Ammatillistuminen merkitsi vallan uusjakoa tiedeyhteisössä. Tiedeuralla etenemiseen alettiin vaatia yliopistokoulutusta, ja kehittyvät vertaisarviointiprosessit ohjasivat kirjoittajia tieteelliseen menetelmään ja julkaisuformaattiin. Ammatillistuminen sysäsi sivuraiteelle muun muassa naisia ja periferiassa eläviä tieteenharjoittajia, joilla ei ollut tilaisuutta omaksua tieteen uusia teorioita ja tutkimusmenetelmiä. Myös paradigman muutokset, kuten evoluutioteorian omaksuminen, vaikuttivat amatöörien mahdollisuuksiin ja kiinnostukseen osallistua tutkimuksen tekoon.⁵

1. Heidi Laine, Vastuullinen kansalaistiede. <https://vastuullinentiede.fi/fi/tutkimustyo/vastuullinen-kansalaistiede> (9.9.2023).
2. Anne Goldgar, *Impolite learning. Conduct and community in the Republic of Letters 1680–1750*. Yale University Press 1995, 2–3.
3. David E. Allen, Amateurs and professionals. Teoksessa P. J. Bowler & J. V. Pickstone (toim.) *The Cambridge history of science. Vol. 6. The modern biological and earth sciences*. Cambridge University Press 2009, 15–23.
4. Jean G. Shaw, Patterns of Journal Publication in Scientific Natural History from 1800 to 1939. Teoksessa A. J. Meadows (toim.) *Development of Science Publishing in Europe*. Elsevier 1980, 151–152; Allen 2009, 15–18, 21–28.
5. Kathleen G. Dugan, The Zoological Exploration of the Australian Region and its Impact on Biological Theory. Teoksessa N. Reingold & M. Rothenberg (toim.) *Scientific Colonialism. A Cross-cultural Comparison. Papers from a Conference at Melbourne, Australia 25–30 May 1981*. Smithsonian Institution Press 1987, 79–81, 85–86, 96; John C. Waller, Gentlemanly Men of Science. Sir Francis Galton and the Professionalization of the British Life-sciences. *Journal of the History of Biology* 34 (2001), 95–97, 104–105; Mimi Coughlin, Women and History. Outside the Academy. *The History Teacher* 40 (2007), 472.

Kuitenkin amatööreillä oli edelleen merkitystä. He tuottivat paikallisia aineistoja tieteen keskuksiin ja välittivät omaan paikallisyhteisöönsä tietoa tieteellisen tutkimuksen käytännöistä.⁶ Amatöörejä sitoivat tutkimustyöhön paitsi tieteellinen uteliaisuus myös sosiaaliset motiivit. Jäsenyys tieteellisissä seuroissa, havaintojen tekeminen, näytteiden keruu ja niistä raportointi toivat vaihtelua elämään. Tutkimuksen mukanaan tuoma arvostus oli myös tärkeää.⁷

Amatöörien roolia tieteellisten lehtien kirjoittajana ei ole laajalti tutkittu. Tässä artikkelissa tarkastelen amatöörikirjoittajien muuttuvaa roolia suomalaisen tiedejulkaisemisen alkuvaiheessa. Tutkin, kuinka tieteen ammatillistuminen ja vertaisarvioinnin kehittyminen sekä tiedejulkaisemisen taustalla olleet yhtäältä taloudelliset, toisaalta ideologiset reunaehdot vaikuttivat amatöörien mahdollisuuksiin saada tekstejään julkaistuksi. Tarkastelen myös julkaisukysymyksiin liittyviä ristiriitoja, joita syntyi amatöörien ja tiedeyhteisön välille.

Tutkimuksen kohteena ovat vanhimmat amatöörejä jäsenikseen hyväksyneet suomalaiset tiedeseurat. Societas pro Fauna et Flora Fennica (SFFF) perustettiin vuonna 1821 harjoittamaan eläin- ja kasvitieteellistä tutkimusta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (SKS) perustettiin vuonna 1831 edistämään suomalaista kirjallisuutta ja kehittämään suomen kieltä. Myöhemmin sen toiminta laajeni kattamaan historian, kansanrunouden tutkimuksen, kirjallisuuden tutkimuksen ja kansatieteen. Toisen sukupolven tieteellistä seuraa edustaa Suomen Muinaismuistoyhdistys (SMY), joka irtautui SKS:stä vuonna 1870 ottaen kohteekseen arkeologian, kansatieteen ja taide-

historian tutkimuksen.⁸ Tutkimus alkaa 1840-luvulta, jolloin ensimmäiset suomalaiset tieteelliset sarjat alkoivat ilmestyä ja päättyivät talvisodan alkuun.

Tarkastelen amatöörejä kirjoittajina suhteessa akateemisiin tutkijoihin ja opiskelijoihin. Akateemisen tutkijan määrittely ennen vuoden 1852 yliopistouudistusta on haastavaa: 1800-luvun alkupuolella filosofian maisterin tutkinto, joka oli edellytys opinnoille muissa tiedekunnassa, koostui suorituksista 13 oppiaineesta.⁹ Siksi olen määritellyt ennen vuotta 1852 akateemisiksi tutkijoiksi vain ne henkilöt, joilla oli joko tohtorin tutkinto, professuuri tai muu yliopisto- tai tutkimuslaitosvirka aloilla, joilla he julkaisivat tai ulkomaisia alan opintoja. Poikkeuksellisesti tutkijoiksi on hyväksytty myös kaksi tärkeää henkilöä, joiden julkaisutoiminta ylitti oman tieteenalan rajat. Suomen kielen tutkimuksen ja kansanrunouden keruun uranuurtaja Elias Lönnrot oli uransa alkuvaiheessa lääketieteen tohtori, venäjän kielen professori Matthias Akiander puolestaan oli tärkeä historian tutkimuksen hahmo, joka julkaisi lähteitä ja laati yleisesityksiä aiheesta.¹⁰

Vuoden 1852 yliopistostatuutit modernisoivat opetusta ja oppialat eriytyivät.¹¹ Vuoden 1852 jälkeen olen tilastoissani määritellyt tutkijaksi henkilön, jolla oli vähintään filosofian kandidaatin tai maisterin tasoinen tutkinto kirjoituksiensa alalta tai lähitieteistä. Opiskelijoiaksi olen luokitellut yliopistossa kirjoilla olevat kirjoittajat, joilla ei vielä ole maisterin tutkintoa.

Tutkimusaineistoni rungon muodostavat listaamani tieteellisten lehtien artikkelit, joiden kautta tarkastelen amatöörien, akateemisten tutkijoiden ja opiskelijoiden osuutta lehtien

6. Charles W. J. Withers & Diarmid A. Finnegan, Natural History Societies, Fieldwork and Local Knowledge in Nineteenth-century Scotland. Towards a Historical Geography of Civic Science. *Cultural Geographies* 10 (2003), 334–338, 346–347; Denise Phillips, Friends of Nature. Urban Sociability and Regional Natural History in Dresden, 1800–1850. *Osiris* 18 (2003), 44–46.

7. Jean-Pierre Chaline, *Sociabilité et erudition. Les sociétés savantes en France XIXe–XXe siècles*. CTHS 1998, 233; Samuel J. M. Alberti, Amateurs and Professionals in One County. Biology and Natural History in late Victorian Yorkshire. *Journal of the History of Biology* 34 (2001), 133–136.

8. Olen tutkinut samojen tieteellisten seurojen julkaisuvaihtoa väitöskirjassani Johanna Lilja, *Challenging the Matthew effect. International exchange of publications in four Finnish learned societies until the Second World War*. Finnish Society of Science and Letters 2012, 26–28.

9. Matti Klinge, ”Maan sydän ja isänmaan toivo”. Teoksessa Matti Klinge, Rainer Knapas, Anto Leikola & Johan Strömberg, *Helsingin yliopisto 1640–1990. 2. Keisarillinen Aleksanterin yliopisto 1808–1917*. Otava 1989, 487–489.

10. Raija Majamaa, *Lönnrot, Elias (1802–1884)*. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. *Studia Biographica* 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:skb-002836>; Ilona Pikkanen, Mathias Akiander (1802–1871). Teoksessa Irma Sulkunen, *Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1831–1892*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2004, 140.

11. Päiviö Tommila & Aura Korppi-Tommola, *Research in Finland. A History*. Federation of Finnish Learned Societies 2006, 48.

kirjoittajakunnassa. Tekijöiden aseman määrittelyssä olen käyttänyt ylioppilasmatrikkeliä,¹² Kansallisbiografiaa,¹³ seurojen pöytäkirjoja, tutkimuskirjallisuutta ja hakuteoksia. Analysoidut artikkelit käsittävät vain tekijän nimellä julkaistut alkuperäistutkimukset. Taulukot, joihin analyysi perustuu, olen tallentanut Tietoarkistoon.¹⁴

Valaistakseni amatöörien suhdetta tiedeyhteisöön esittelen lähemmin kolme kirjoittajaa: kapalainen Johan Adolf Lindströmin (1819–1874), kansakoulun opettaja Olli Kyyhkysen (1878–1960) sekä opettaja Samuli Paulaharjun (1875–1944). Heidän kirjoittajakohtalonsa heijastavat syitä, jotka johtivat amatöörien roolin kaventumiseen tieteellisissä julkaisuissa. Erityisen arvokkaan aineiston amatööritutkijan ja tiedeyhteisön suhteesta muodostaa Olli Kyyhkysen ja kasvitieteilijä Kaarlo Linkolan julkaistu kirjeenvaihto.¹⁵ Artikkelien hylkäämisiin liittyviä perusteluja löytyy seurojen pöytäkirjoista.

Amatöörikirjoittajien rooli *Suomi*-sarjassa

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran varhaisimmat julkaisut olivat kirjoja, joista järjestyksessä toinen, *Kalevala* (1835), nosti seuran kansainvälistikin tunnetuksi.¹⁶ Oman aikakauslehden SKS käynnisti 1844 adoptoidessaan *Suomi: tidskrift i fosterländska ämnen* -lehden, jota oli tuolloin julkaistu kolme osaa seuran jäsenten yksityisenä yrityksenä. *Suomi*-sarjan toivottiin toimivan informaatiokanavana seuran johdon ja jäsenistön välillä sekä jonkinlaisen virallisena käyntikorttina yhteydenpidossa sivistyneen yleisön kanssa. Vuodesta 1856 alkaen siinä julkaistiin myös seuran kokousten pöytäkirjat. Lehden alkuaika oli suomalaisen nationalismin nousuaikaa, ja suomenkielisen tutkimuksen julkaiseminen olisi miellyt-

tänyt myös SKS:ää, mutta alkuvaiheessa lehden sisältö oli enimmäkseen ruotsinkielistä.¹⁷

Aikakautensa humanistisille tieteille ominaisen makasiinityyppisten julkaisujen tapaan *Suomikin* tarjosi artikkeleita historiasta, kielitieteestä, maantieteestä ja tilastotieteestä sekä lisäksi matkakertomuksia, bibliografioita, kansanrunoutta ja joskus myös kaunokirjallisia tekstejä. Toimituskunnan päätehtävänä oli varmistaa tekstien saatavuus, sillä artikkelitarjonta oli vähäistä. Lehdellä ei ollut erikseen sovittua toimitus- tai arviointikäytäntöä¹⁸

Amatöörikirjoittajien osuuden kehittymistä Suomen neljässä kehitysvaiheessa tarkastellaan kuviossa 1. Lehden alkuvaiheessa amatöörien osuus oli reilu neljännes. He olivat ammatiltaan pappeja, lääkäreitä ja virkamiehiä. Useimmilla oli siis yliopistotutkinto, muttei heidän kirjoitustensa alalta. Monet heidän teksteistään olivat toimitettuja historiallisia lähteitä tai heidän kotiseutunsa historiallis-maantieteellisiä kuvauksia.

Ajanjakso 1857–1879 kattaa uuden toimituspolitiikan sisäänajokauden. Vuonna 1856 SKS päätti, että *Suomeen* tarjottavat tutkimukset tuli ilmoittaa seuran kokouksissa. Jollei tekijän nimi ollut riittävä tae tekstin laadulle, toimitettaisiin se seuran julkaisuvaliokunnan tarkistettavaksi. Aloitteen toimituspolitiikaksi teki professori Herman Kellgren, joka oli Saksassa tutustunut Deutsche Morgenländische Gesellschaftin julkaisukäytäntöihin.¹⁹ Vaikka Kellgrenin ehdotus oli melko kaukana anonyymistä vertaisarvioinnista, se oli huomattava askel *Suomen* kehityksessä makasiinjulkaisusta tieteelliseksi lehdeksi. Käytännöksi muodostui julkaista tarjottuja käsikirjoituksia ruotivat lausunnot *Suomen* sivuilla, seuran pöytäkirjojen yhteydessä.²⁰ Arviointikomiteat ja

12. Helsingin yliopisto. Ylioppilasmatrikkeli 1640–1852, <https://ylioppilasmatrikkeli.fi/> (13.4.2022); Helsingin yliopisto. Ylioppilasmatrikkeli 1853–1899, <https://ylioppilasmatrikkeli.fi/1853-1899/> (13.4.2022); Ylioppilasmatrikkeli 1900–1907, <http://yksa.dise.fi/Yksa4/download/158106279538000/file/f7730dof-cc5f-44ff-9425-1a207ad237da> (12.9.2023).

13. Kansallisbiografia, <https://kansallisbiografia.fi/> (13.4.2022).

14. Johanna Lilja, *Amatööritutkijat suomalaisten tieteellisten lehtien kirjoittajina 1841–1939* [sähköinen tietoaineisto]. Versio 1.0. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [jakaja]. <https://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3759>.

15. Matti Haapasääri, *Kirjeitä pastori Kyyhkyselle "... ja sitten me otettaisiin ja kerättäisiin"*. Kuopion Luonnontieteellinen museo 1998.

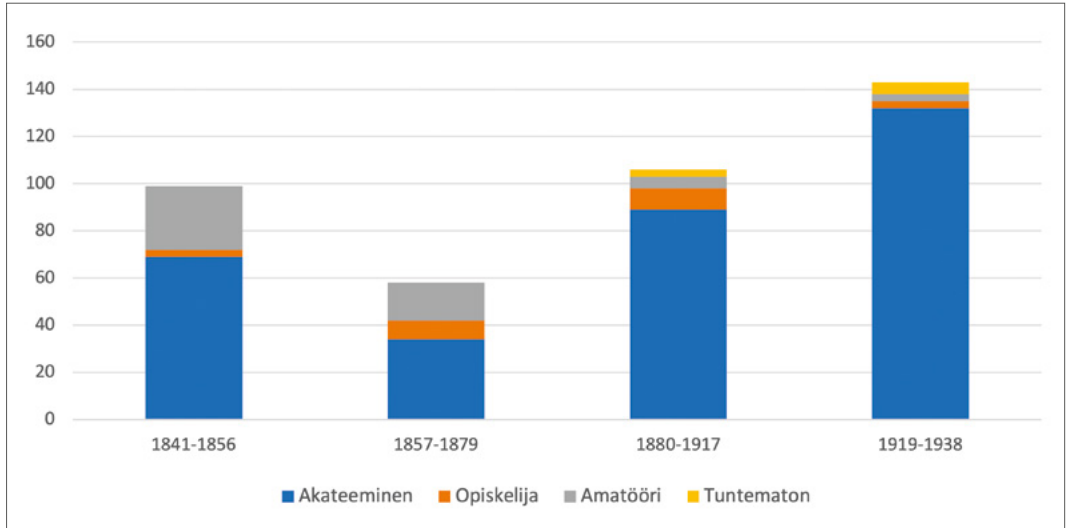
16. Lilja 2012, 68–69.

17. Sulkunen 2004, 86–92.

18. Lilja 2012, 74.

19. Lilja 2012, 74.

20. SKS:n pöytäkirjat 2.2.1859 § 7. Julkaistu teoksessa *Suomi* I:18 (1858), 385, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/498484?page=384>. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot (5.1.2022); 4.2.1863 § 10. Julkaistu teoksessa *Suomi* II:2 (1864), 301, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/498491?page=303>. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot (5.1.2022).

Kuvio 1. *Suomi*-sarjan kirjoittajat 1841–1938. (FSD3759)

niiden julkisesti esittämät lausunnot olivat tyyppillisiä 1800-luvun alun tiedeyhteisössä.²¹ Tapa oli epäilemättä nöyryyttävä hylättyjen tekstien kirjoittajille, mutta toisaalta hyödyllinen kaikille avatessaan niitä kriteereitä, joita tieteelliseltä tekstiltä odotettiin.

Amatööritutkija Johan Adolf Lindströmin kirjallinen ura osui molemmin puolin *Suomen* toimituspolitiikan uudistusta. Lindström oli vaatimattomista oloista opintielle lähtenyt Vampulan kappalainen, joka julkaisi etymologis-historiallisia artikkeleja sekä *Suomessa* että sanomalehdissä ja itse kustannettuina kirjasina. Lähteinä tutkimuksilleen hän käytti lähinnä painettua aineistoa – eepoksia, kronikoita ja antiikin klassikoita.²² Ennen *Suomen* toimituksellista reformia Lindström ehti julkaista kolme artikkelia lehdessä. Yksi näistä käännettiin jopa saksaksi ja puolaksi ja julkaistiin lehdissä *Archiw für wissenschaftliche Kunde von Russland* ja *Biblioteka Warszawska*.²³

Uuden toimituspolitiikan aikana SKS:n julkaisuvaliokunta tuli kriittisemmäksi Lindströmin tuotoksia kohtaan. Artikkelista “Om den keltisk-

germaniska kulturens inverkan på finska folket” annettu lausunto ilmentää pyrkimystä kohti tieteellistä lähestymistapaa.

Ylimalkaisesti katsoen kirjoittaja on Suomalaisten muinaisaikeiden selvittämiseksi kokoillut jommoisenkin verran varoja. Se vaan haittana, ettei näitä aina ole tarkkuudella käyttänyt, vieläpä usein jotensakin väänneskellytkin, saadaksensa muka sievemmin nuot sujumaan seikkoihin, joista arpelee kansamme omaksi valuneen. Heti kun äkkää Kelttiläis-Germanialaisissa kohdissa Suomalaisiin semmoisiin vähän vaan vivahteleviakin, niin niitäpä valmis sommittelemaan, huolimatta josko kohdalleen liittäissä moni haara totuuden kannasta katkeisikin. Tätä laatua ovatkin miltei enimmäkseen mietteistänsä, missä uusia tietelle on tuottaviansa.”²⁴

Tieteellisen menetelmän alleviivaaminen hie-man kärsii siitä, että lausuntonsa lopuksi arvioitsija suositteli Lindströmin käyttämän Tacituksen *Germanian* lisäksi *Kalevalaa* lähteenä. *Kalevalan*

21. Alex Csizsar, *The scientific journal. Authorship and the Politics of Knowledge in the Nineteenth Century*. The University of Chicago Press 2018, 132–135.

22. Jalmari Jaakkola, Lindström, Johan Adolf. Teoksessa Kaarlo Blomstedt et al. (toim.) *Kansallinen elämäkerrasto* 3. WSOY 1930–1931, 467. Ks. myös J. V. Snellmanin arvostelu. *Litteraturblad för allmän medborgerlig bildning*, 1.12.1859, nro 12, 560, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/101936?page=30>. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot (5.1.2022).

23. J. Vallinkoski & H. Schauman, *Suomen Historiallinen Bibliografia 1544–1900*. Suomen Historiallinen Seura 1985, 57–58, 71.

24. SKS:n pöytäkirja 3.11.1858 § 6. Julkaistu teoksessa *Suomi* I:18 (1858), 374–375, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/498484?page=384>. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot (5.1.2022).

historiallisuudesta ei tuohon aikaan vallinnut yksimielisyyttä edes SKS:n sisällä.²⁵ Ilmeisesti kuitenkin vaikuttaa, että Lindströmin keskeinen ongelma oli läntisen kulttuurivaikutuksen liiallinen korostaminen.

Lindström masentui saamastaan kritiikistä, muttei kuitenkaan luovuttanut. Hän julkaisi kelttiläiset tutkimuksensa omalla kustannuksellaan ja lahjoitti vielä ystävällisesti yhden kappaleen myös SKS:lle.²⁶ Teoksen arvosteli *Litteraturbladetissa* J.V. Snellman, joka nosti esiin tutkimuksellisia puutteita ja kritisoi vahvasti myös teoksen perusajatusta kelttiläisten lainojen merkityksestä suomen kielelle ja muinaissuomalaisten kulttuurille. Snellman suhtautui kuitenkin myönteisesti kirjoittajaan: kiitteli tämän intoa tutkimukseen ja totesi teoksen puutteiden syyksi sen, ettei maaseudulla eläneellä kappalaisella ollut käytössään riittävästi lähdeaineita.²⁷

Väsymätön Lindström jatkoi tutkimuksiaan ja onnistui saamaan kolme niistä julki *Suomessa*. Snellman arvosteli jälleen artikkelit, tällä kertaa jo kirpeämmässä sävyssä.²⁸ Snellmanin arvioiden jälkeen Lindströmin oli yhä vaikeampaa saada tekstejään julki, mutta vuonna 1866 kaksi hänen kirjoitustaan läpäisi arvioinnin. Toinen niistä huomioitiin ulkomailla, aikakausjulkaisussa *Archiv für wissenschaftliche Kunde von Russland*. Professori Wilhelm Schott, SKS:n kirjeenvaihtajajäsen, kirjoitti siitä murskaavan arvion. Schott osoitti Lindströmin tietämättömyyden kielissä, joiden perusteella hän teki etymologiaa johto-

päätöksiä.²⁹ Toinen artikkeleista sai osakseen ryöpytyksen Yrjö Koskiselta, jota Lindström oli jo aiemmin ärsyttänyt kritisoimalla tämän pirkkalaistutkimuksia.³⁰ Vuonna 1873 Lindström tarjosi *Suomelle* vielä yhtä artikkelia juuteista, mutta kirjoitus hylättiin samoin perustein kuin ennenkin: heikot johtopäätökset sekä puutteet lähteiden käytössä ja tekstin tyyllissä.³¹

Lindströmin tekstit julkaistiin aikana, jolloin tutkijuus ei vielä ollut sidottu akateemiseen pätevyYTEEN, mutta tieteen ammatillistuminen eteni jo vahvasti. Suomen kieli oli saanut professuurin vuonna 1850.³² Historiantutkimus alkoi ammatillistua 1860-luvulla kansainvälisten vaikutteiden, Valtionarkiston perustamisen, uuden oppituo-
lin ja SKS:n Historiallisen osakunnan ansiosta.³³ *Suomen* julkaisukriteerien tarkentuminen oli osa tätä akatemisoitumiskehitystä. Lindströmin tekstien puutteet auttoivat määrittelemään, mitä tieteelliseltä tekstiltä odotettiin. Arvioitsijoiden lausuntoja kärkevoitti se, että Lindström haastoi näkemyksillään rohkeasti sekä kansallista omaleimaisuutta korostavaa historiantulkintaa että suomalaisen tiedeyhteisön nousevia tähtiä.

Lindström ei kuitenkaan ollut ainoa, jonka tekstejä hylättiin, vaan SKS kieltäytyi julkaisemasta useita muitakin artikkeleita, joissa lähteiden käyttö oli riittämätöntä tai vinoutunutta ja joissa ei riittävän laajalti ollut perehdytty alaa koskevaan kirjallisuuteen. Julkaistut lähteet ilman tulkintaa eivät enää riittäneet tieteelliseksi artikkeliksi. Suulliseen perinteeseen perustuvat

25. SKS:n pöytäkirja 3.11.1858 § 6. Julkaistu teoksessa *Suomi* I:18 (1858), 376–377, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/498484?page=384>. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot (5.1.2022). Kalevalan historiallisuuteen liittyvästä keskustelusta ks. Sulkunen 2004, 62–65.

26. S. G. Elmgren, S. G. Elmgrenin muistiinpanot. Suomen Historiallinen Seura 1939, 326, 337; SKS:n pöytäkirja 7.9.1859 § 2. Julkaistu teoksessa *Suomi* I:19 (1859), 303, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/498479?page=305>. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot (5.1.2022).

27. *Litteraturblad för allmän medborgerlig bildning*, 1.12.1859, nro 12, 558–560, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/101936?page=30>. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot (5.1.2022).

28. *Litteraturblad för allmän medborgerlig bildning*, 1.10.1860, nro 10, 468–469, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/102040?page=3>. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot (5.1.2022); *Litteraturblad för allmän medborgerlig bildning*, 1.11.1862, nro 11, 482–483. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/102364?page=2>. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot (5.1.2022).

29. W. Schott, Herr Lindström und die asiatischen Sprachen. *Archiv für wissenschaftliche Kunde von Russland* 25 (1867), 405–408.

30. *Kirjallinen kuukauslehti* 1867:2, 55–56, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/112551?page=23>. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot (5.1.2022); Gunnar Suolahti, *Nuori Yrjö Koskinen. Y. S. Yrjö-Koskisen elämä* I, 2. p. Historian Ystävien Liitto 1974, 273–275.

31. SKS:n pöytäkirja 4.6.1873 § 7. Julkaistu teoksessa *Suomi* 12 (1878), 186–187, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/498502?page=189>. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot (5.1.2022).

32. Mikko Korhonen, *Finno-Ugrian Language Studies in Finland 1828–1918*. The History of Learning and Science in Finland 1828–1918. Societas Scientiarum Fennica 1965, 63–64.

33. Päiviö Tommila, *Suomen historiantutkimus. Tutkimuksen historia*. WSOY 1989, 97–102.

historialliset tutkimukset jäivät niin ikään *Suomen* ulkopuolelle.³⁴

Huolimatta historian ja suomen kielen akademisoinnista amatöörikirjoittajia tarvittiin edelleen, sillä 1860- ja 1870-luvuilla *Suomi* kärsi kirjoittajapulasta. SKS päätti 1867 hyväksyä leh-teensä vain suomenkieliset artikkelit, mikä kar-kotti paitsi suomea osaamattoman kirjoittaja-kunnan myös kansainvälisesti orientoituneita tutkijoita, jotka halusivat kirjoittaa ulkomaiselle yleisölle.³⁵ Amatöörien osuus *Suomen* kirjoittaja-kunnassa säilyi korkeana, 28 prosentissa ajanjak-son 1857–1879 aikana. Julkaisevien opiskelijoiden kasvava osuus kertoo kuitenkin yliopistokoulu-tuksen laajenemisesta ja edistymisestä.

Ajanjakso 1880–1917 oli tieteellisten menetel-mien ja uusien oppialojen vakiintumisen aikaa.

■ Kuva 1. Paulaharjun kenttätöihin osallistui usein vaimo Jenny. Kuvassa Jenny ja Samuli haastattelemas-sa Ståhlnacken pariskuntaa ojan pientareella (1921).
Lähde: Museovirasto, Samuli Paulaharjun kuvakokoel-ma / Finna.fi, CC BY 4.0.

Oppituoleja perustettiin sekä kansanrunouden tutkimukseen että suomalais-ugrilaiseen kieli-tieteeseen. Varsinkin kansanrunoudentutkimuk-sen nopea kehitys 1880-luvulta alkaen toi uusia kirjoittajia *Suomeen*.³⁶ Lehti alkoi vuosisadan vaihteessa käyttää toimituskunnan ulkopuolisia arvioitsijoita.³⁷ Hylkääviä lausuntoja ei kuiten-kaan julkaistu enää 1890-luvulla.

Ajanjaksolla 1880–1917 amatöörikirjoittajien osuus väheni viiteen prosenttiin ja sotienvälisenä

34. SKS:n pöytäkirjat 2.2.1859 § 7. Julkaistu teoksessa *Suomi* I:18 (1859), 385, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/498484?page=384>. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot (5.1.2022); 4.2.1863 § 10. Julkaistu teoksessa *Suomi* II:2 (1864), 301, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/498491?page=303>. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot (5.1.2022); 3.5.1865 § 12. Julkaistu teoksessa *Suomi* II:5 (1866), 287–288, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/498415?page=287>. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot (5.1.2022); 4.4.1866 § 8. Julkaistu teoksessa *Suomi* II:7 (1868), 332–333, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/498488?page=333>. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot (5.1.2022)

35. Lilja 2012, 75–76.

36. Sulkunen 2004, 92.

37. SKS:n kirjallisuusarkisto. SKS:n johtokunnan pöytäkirja 11.3.1897 § 7; SKS:n pöytäkirjat 6.11.1907 § 11–12. Julkaistu teok-sessa *Suomi* IV:6 (1909), 104, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1792303?page=436>. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot (5.1.2022); 2.6.1915 § 13. Julkaistu teoksessa *Suomi* IV:16 (1916/1917), 45, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/710928?page=363>. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot (5.1.2022).

aikana edelleen kahteen prosenttiin. Useimmat tuolla ajanjaksolla *Suomeen* kirjoittaneet amatöörit julkaisivat lehdessä vain yhden artikkelin. Kahdella viimeisellä ajanjaksolle vaikutti kuitenkin yksi tuottelias amatööri: kuurojen koulun opettaja, kirjailijankin tunnettu Samuli Paulaharju. Kesälomillaan hän matkusteli maan eri osissa haastatellen kansanhmisiä ja dokumentoiden heidän elämäänsä ja aineellista kulttuuriin. Keräämistään aineistoista hän julkaisi neljä artikkelia *Suomessa* ja joukon tekstejä muillakin foorumeilla.

SKS:n kansatieteilijät ja kansanrunouden tutkijat ohjeistivat Paulaharjua tarkasti niin kirjoittamisessa kuin aineiston keräämisessä. Heidän tavoitteenaan oli saada tämä tarkka dokumentoija, taitava piirtäjä ja valokuvaaja tuottamaan heille itselleen tarpeellista aineistoa. Paulaharjulla oli kuitenkin paljon omaa kunnianhimoa. Hän olisi mieluiten analysoinut ja julkaissut aineistonsa omaehtoisesti ja paitsi *Suomi*-sarjan artikkeleina, myös monografiana. Hänen magnum opuksensa, lähes kuusisataasivuinen kansatieteellinen kuvaus karjalaisista rakennuksista, tuli kuitenkin hylätyksi SKS:n arvioinnissa, koska sitä pidettiin liian laajana ja siten liian kalliina julkaistavaksi. Tämä oli Paulaharjulle suuri pettymys, jota ei lievittänyt edes kerätystä aineistosta myönnetty rahallinen palkkio. Kirjeessään tulevalle vaimolleen hän valitti, miten akateemiset tutkijat, jotka vain istuvat mukavasti työhuoneissaan, halusivat saada ansiota hänen kovalla työllä keräämistään aineistosta, kun hänelle itselleen myönnettiin arvoa vain hyvänä keräilijänä.³⁸

Myöhemmin Paulaharju julkaisi matkakertomuksiaan ja kansatieteellisiä kuvauksiaan kaupallisilla kustantajilla. Vaikka hänellä oli laajat verkostot suomalaisessa tiedeyhteisössä ja myös joitakin kansainvälisiä kontakteja, tunsikin hän aina asemansa vähempiarvoiseksi. SKS:n ja muiden

seurojen säännöllisesti myöntämä rahoitus kansatieteellisille tutkimusmatkoille ei lieventänyt alemmuuden tunnetta, sillä apurahojen saatteena tulleet tarkat ohjeistukset ärsyttivät Paulaharjua. Hyvitystä ei tuonut edes vuonna 1943 myönnetty professorin arvonimi, sillä tuolloin Paulaharju oli jo liian vanha ja väsynyt nauttiakseen kunnianosoituksesta.³⁹

Kuten Lindströmille, myös Paulaharjulle oli raskas kokemus, kun tarjottu teksti hylättiin. Yleisesti ottaen amatöörikirjoittajat eivät kuitenkaan ajautuneet suuriin ristiriitoihin SKS:n kanssa, ainakaan seuran pöytäkirjojen antaman kuvan perusteella. Akateemisen tutkimuksen vahvistuessa useimmat amatöörit väistyivät kiltisti lehden kirjoittajakunnasta ja tyytyivät aineiston keräilijän rooliin.

Isänmaan eläin- ja kasvikunnan kartoittajat Societas pro Fauna et Flora Fennican julkaisusarjoissa

SFFF:n perustamisen taustalla oli rakkaus tieteseen ja rakkaus kotimaahan. Tässä hengessä perustettiin myös seuran ensimmäinen julkaisusarja, *Notiser ur Sällskapet pro Fauna et Flora Fennica förhandlingar*. Sen oli määrä ”sisältää seuran jäsenten tekemiä havaintoja, jotka laajentavat ymmärrystä suomalaisesta faunasta ja florasta”.⁴⁰ Julkaisulinjaus salli amatöörikirjoittajuuden, mutta käytännössä amatöörien osuus sarjassa jäi vain 11 prosenttiin, kuten kuviosta 2 ilmenee. Suomessa ei sarjan ilmestymisaikaan 1848–1875 vielä toiminut monia akateemisesti koulutettuja kasvi- tai eläintieteilijöitä, mutta muutamat heistä olivat hyvin tuotteliaita.⁴¹

Notiser ei aluksi seurannut mitään määriteltyä arviointikäytäntöä, mutta lehteen lähetetyt artikkelit oli tapana lukea ääneen kokouksessa. Niitä hylättiin vain harvoin, ja tällöin suositeltiin niiden julkaisemista muilla foorumeilla.⁴³ Vuonna 1861

38. Marjut Harju, *Samuli Paulaharju. Ruijanrannan reppuherra*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1989, 65–67; Kai Häggman, *Sanojen talossa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1890-luvulta talvisotaan*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2012, 124–125.

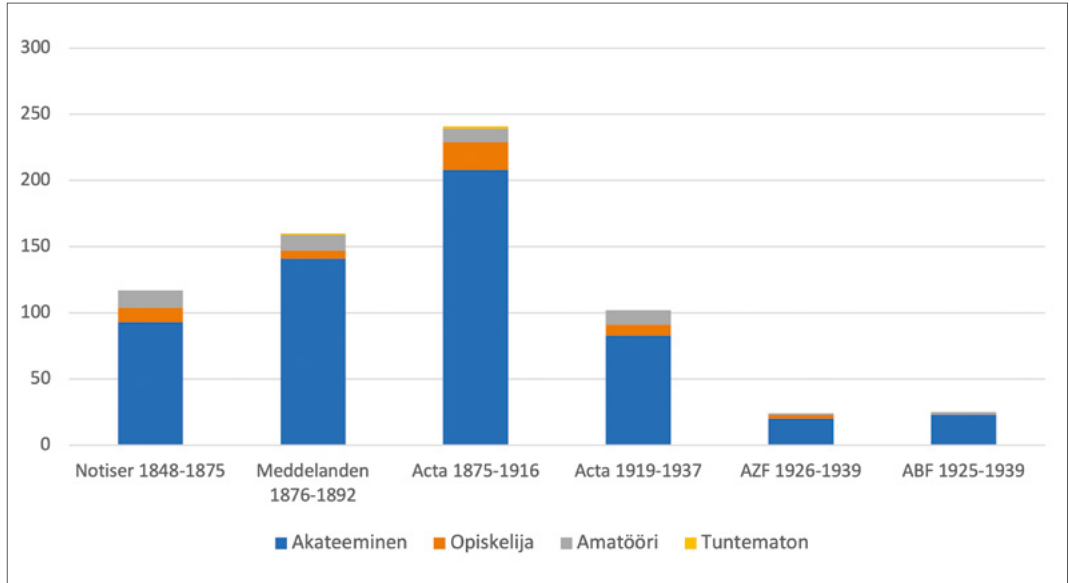
39. Harju 1989, 80, 88–89, 111, 248–250, 273–274.

40. Kansalliskirjasto. Societas pro Fauna et Flora Fennican arkisto. SLSA 1162.1, protokollbok 3. SFFF:n pöytäkirja 3.4.1846 § 5. Sitaatti ruotsiksi: *få införa sådana af Sällskapet medlemmar gjorda iakttagelser, som befunnes vara för Finlands Fauna och Flora upplysande*.

41. Tuotteliain kirjoittaja *Notiser* -lehdessä oli William Nylander, Suomen ensimmäinen kasvitieteen professori ja myöhemmin Pariisiin siirtynyt kansainvälisen tason jäkälätutkija.

42. *Meddelanden* -sarjan analysoitu ajanjakso kattaa ainoastaan volyymit 1–18, koska vuonna 1893 *Meddelandenin* rakenne muuttui siten, että tieteelliset tekstit julkaistiin pöytäkirjojen sisällä lyhyinä tiedonantoina.

43. Kansalliskirjasto. Societas pro Fauna et Flora Fennican arkisto. SLSA 1162.1, protokollbok 4. SFFF:n pöytäkirja 6.4.1861 § 3.

Kuvio 2. Societas pro Fauna et Flora Fennican sarjojen kirjoittajat 1848–1939. (FSD3759) ⁴²

tarjottujen tekstien arviointi annettiin arviointikomitean tehtäväksi ja toisinaan myös ulkoisille arviointisijoille, jotka lukivat lausuntonsa seuran kokouksessa. Artikkelien hylkäämistä perusteltiin asiavirheillä, toisten kirjoittajien tekstien kopioimisella, kirjoitustyylin puutteella ja vanhentuneeseen kirjallisuuteen viittaamisella. Hylätyt tekstit olivat useammin opiskelijoiden kuin amatöörien kirjoittamia.⁴⁴ Amatöörikirjoittajista useimmat olivat lääkäreitä tai muiden luonnontieteiden edustajia, jotka hallitsivat tieteellisen kirjoittamisen pelisäännöt.

1870-luvulla *Notiser*-julkaisun tilalle perustettiin kaksi uutta sarjaa. *Acta Societatis pro Fauna et Flora Fennica* oli tarkoitettu laajoille ja kuvitetuille tieteellisille tutkimuksille. *Meddelanden af Societas pro Fauna et Flora Fennica* taas tarjosi julkaisualustan lyhyemmille tiedonannoille sekä seuran pöytäkirjoille ja vuosikertomuksille. Tällainen käytäntö, jossa eroteltiin omiin sarjoihinsa yhtäältä laajat ja vaativat tutkimukset sekä toisaalta nopeammin julkaistavat uutiset, oli yleistynyt eurooppalaisissa tieteellisissä se-

roissa 1830-luvulta alkaen.⁴⁵ *Meddelanden*-sarjaan hyväksyttiin amatöörikirjoittajien papereita useammin kuin *Actaan*, mutta niiden osuus jäi kuitenkin alhaiseksi, vain kahdeksaan prosenttiin.

Laajamittaisesti amatööritutkimusta hyödynnettiin *Meddelanden*-sarjan volyymissä 15 (1888/89), jonka tarkoitus oli tuottaa ornitologista aineistoa eri puolilta Suomea. Niteen julkaiseminen oli osa Johan Axel Palménin lintutopografista ohjelmaa, jolla kartoitettiin Suomen lajistoa, lajien esiintymistä eri vuodenaikoina, suomalaista lintunimistöä, lajien muuttotapoja ja pesintää. Tiedonkerääjät saivat tarkat ohjeet, jotta saataisiin koottua yhdenmukainen, vertailukelpoinen aineisto. Suomalainen tiedonkeruu limittyi kansainväliseen, muuttolintujen reittejä kartoittavaan projektiin.⁴⁶

1890-luvulta alkaen SFFF:n arviointikomitea tuli kriittisemmäksi tarjottuja kirjoituksia kohtaan. Papereita hylättiin useammin tai niihin vaadittiin korjauksia ja täydennyksiä.⁴⁷ Vähitellen vaatimukseksi vakiintui, että artikkelien piti

44. Kansalliskirjasto. Societas pro Fauna et Flora Fennican arkisto. SLSA 1162.1, protokollbok 4. SFFF:n pöytäkirjat 4.5.1867 § 9; 2.11.1867 § 10; 7.12.1867 § 2.

45. Lilja 2012, 81–82; Eurooppalaisista käytännöistä ks. Csiszar 2018, 112–113.

46. Kansalliskirjasto. Societas pro Fauna et Flora Fennican arkisto. SLSA 1162.1, protokollbok 6. SFFF:n pöytäkirja 7.4.1884 § 4; Palménin projektista laajemmin, ks. Esa Lehtikoinen et al., *Suomen Lintutiede 1828–1974*. Faros 2020, 85–87.

47. Kansalliskirjasto. Societas pro Fauna et Flora Fennican arkisto. SLSA 1162.2/19–20. SFFF:n johtokunnan pöytäkirjat 10.10.1897 § 5; 27.2.1898 § 1; 6.5.911 § 1–2.

perustua tutkimukseen ja todistettaviin faktoihin, ja niiden piti noudattaa tieteellisen artikkelin rakennetta johdantoineen, terminologian selityksineen ja bibliografioineen. Seuran toimintaa määritellyt isänmaanrakkauden ideaali alkoi tässä vaiheessa tuntua jo ahtaalta. Seuran puheenjohtaja J.A. Palmén, yksi darwinismin suomalaisista esitaistelijoista, linjasi vuosikerromuksessa 1912, että seura voisi jo tinkiä alkuperäisestä rajauksestaan julkaista vain isänmaata koskevia löydöksiä. Linnélais-topeliaaninen julkaisuperinne ei saanut kuoliniskua, mutta joutui ottamaan rinnalleen modernin biologian.⁴⁸ Tämä osui ajankohtaan, jolloin kasvi- ja eläintieteen yliopisto-opetusta modernisoitiin: evoluutioteoria, mikroskooppitutkimus, kasvfysiologia ja botaaninen maantiede alkoivat vähitellen syrjäyttää linnéläistä paradigmaa.⁴⁹

Julkaisukriteerien tiukentuminen ei rajannut amatöörikirjoittajia ulos, mutta heidän osuutensa sarjojen kirjoittajakunnassa pysyi kapeana. *Acta*-sarjassa amatöörikirjoittajia oli vain 4 % ajanjaksolla 1875–1916. Ammattikunnaltaan he olivat monipuolinen joukko: metsänhoitajia, opettaja, postimestari, virkamies ja maanomistaja. Amatöörien julkaisut edustivat perinteistä kuvailevaa kasvi ja eläintiedettä. He esimerkiksi raportoivat harvinaisista lajeista kirjoittajan kotiseudulla. Samantyyppisiä julkaisuja tuli tosin vielä akateemisiltakin tutkijoilta.

SFFF:ssä deskriptiivisten tekstien tieteellinen arvo kyseenalaistettiin avoimesti vasta ensimmäisen maailmansodan jälkeen, kun inflaatio teki julkaisemisesta huomattavasti entistä kalliimpaa. Keskustelu kulminoitui seuran satavuotisjuhlaa varten valmisteltuun *Actan* erikoisnumeroon, johon seura oli kutsunut jäseniään tarjoamaan tekstejään. Kouluopettaja August Parvelan lähettämä kuvaus Oulaisten kasvistosta sai kriittisen vastaanoton teoreettisempaa suuntausta edustavalta Fredrik Elfvingiltä. Seuran johtokunta

halusi kuitenkin julkaista tekstin. Mukaan juhla-julkaisuun pääsi muutama muukin amatöörikirjoitus. Pian juhluvuoden jälkeen seura käynnisti kaksi uutta julkaisusarjaa *Acta Botanica Fennican* (ABF) ja *Acta Zoologica Fennican* (AZF) ja omakusi kahden vertaisarvioijan käytännön.⁵⁰

Uusien julkaisusarjojen perustamisen taustalla oli SFFF:n pyrkimys vahvistaa kansainvälistä asemaansa. Jos tieteellinen seura halusi levittää julkaisujaan ulkomaille, artikkelien tuli olla vertaisarvioituja ja kirjoitettuja saksaksi, ranskaksi tai englanniksi. ABF ja AZF vahvistivatkin seuran kansainvälistä näkyvyyttä. Kompromissina perinteilleen SFFF päätti kuitenkin jatkaa myös vanhaa *Acta*-sarjaa, jossa julkaistiin jo aiemmin hyväksytyt tekstejä sekä moniosaisia teoksia.⁵¹ *Acta* oli amatööreille houkuttelevampi julkaisu kuin kansainväliset ABF and AZF. Amatöörien osuus *Actassa* nousi sotienvälisenä aikana 11 prosenttiin, kun ABF:ssä se oli kahdeksan prosenttia ja AZF:ssä neljä. Käytännössä uusien lehtien amatöörikirjoittajien lukumäärä oli yhteensä vain kolme, ja heistäkin kaksi oli ruotsalaisia kirjoittajia. Nämä olivat tulleet seuralle tutuiksi suomalaisille yliopistoille tekemillään aineistolahjoituksilla.⁵²

Vaikka tieteellisen paradigman muutos ja kansainvälistyminen loivat paineita kehittää julkaisusarjoja uuteen suuntaan, seuran asenne amatöörejä kohtaan säilyi myönteisenä. Amatööritutkijoiden osallistumista tieteenharjoitukseen tuki erityisesti kasvimaantieteilijä, Turun yliopiston kasvitieteen professori Kaarlo Linkola, joka kirjoitti aiheesta artikkelinkin. Linkola arveli, että amatöörien tutkimustyö ei ollut Suomessa yhtä yleistä kuin suurissa maissa, vaikka täällä sitä vielä kipeämmin tarvittaisiin, koska akateemisten tutkijoiden joukko oli pieni. Lisäksi Linkola väitti, ettei amatöörien työ Suomessa ollut niin tuottavaa kuin se voisi olla, koska he eivät saaneet ansaitsemaansa ohjausta, innostusta ja tunnustusta.⁵³

48. Lilja 2012, 83.

49. Runar Collander, *The history of botany in Finland 1828–1918*. The History of Learning and Science in Finland 1828–1918. Societas Scientiarum Fennica 1965, 42–49. 64–66, 72–77; Kari Lagerspetz, *Biologiset tieteet*. Teoksessa Päiviö Tommila & Allan Tiitta (toim.) *Suomen tieteen historia* 3. WSOY 2000, 198–203.

50. Lilja 2012, 188–189.

51. Lilja 2012, 189–190.

52. Kansalliskirjasto. Societas pro Fauna et Flora Fennican arkisto. SLSA 1162.2. SFFF:n johtokunnan pöytäkirjat 17.10.1935 § 3; 7.5.1937 § 13; 29.11.1937 § 7.

53. Kaarlo Linkola, Amatööri-kasvitieteilijöitä Pohjois-Savossa. *Luonnon ystävä* 23 (1919), 65; Linkolasta ks. Haapasaari, Matti, *Linkola, Kaarlo (1888–1942)*. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2005. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sk:skb-007105>.

Linkola esitteli artikkelissaan kolme amatööriä, joista yksi oli kansakoulun opettaja Olli Kyyhkynen. Hän oli maanviljelijän poika Itä-Suomesta, joka pääsi yliopistoon teologiaa opiskelemaan. Kyyhkynen sai pappisvihkimyksen 1905 ja ehti toimia pappina viisi vuotta ennen kuin päätti jättää virkansa. Tässä vaiheessa hän aloitti kasvitieteen opinnot, muttei rahan puutteen takia kyennyt viemään niitä päätökseen, vaan hankki lyhyemmän ja halvemman koulutuksen kansakoulun opettajaksi. Kyyhkynen toimi opettajana Viitasaarella, Maaningalla ja Pielavedellä sekä eläköidyttyään Nilsiässä.⁵⁴

Kyyhkynen oli ensimmäistä kertaa yhteydessä SFFF:ään keväällä 1908, jolloin hän lahjoitti luetelon ja muutamia näytteitä kotiseudultaan Suomussalmelta kerätyistä putkilokasveista. Hän jatkoi näytteiden lähettämistä, näiden joukossa muutamia aiemmin tuntemattomia ja siksi merkittäviä muotoja. Seuran kasvitieteellisen kokoelman hoitaja julkaisi löydöt omissa nimissään myöntäen Kyyhkyselle vain lahjoittajan ansion, mutta Kyyhkynen sai apurahan kasvien keräilyyn Suomenselän seudulla.⁵⁵ Kyyhkynen amatööritutkijan ura alkoi edistyä, kun hän tutustui Linkolaan, joka rohkaisi häntä julkaisemaan löydöksensä itse.⁵⁶ Kyyhkynen julkaisi kaikkiaan 27 artikkelia, suurin osa niistä *Meddelanden*-sarjassa tai Vanamo-seuran lehdessä *Luonnon ystävä*. Kaksi hänen teksteistään ylsi jopa *Acta*-sarjaan.⁵⁷

Linkolan kirjeet Olli Kyyhkyselle valaisevat hyvin amatööritutkijan asemaa tiedeyhteisössä, samoin kuin vaikeuksia, joita syrjäseudulla elävä harrastelijabotanisti kohtasi. Keskeinen ongelma oli kirjallisuuden puute. Linkola lähetti hänelle kirjoja, toisinaan lahjaksi, toisinaan lainaksi.⁵⁸ Hän myös opetti Kyyhkystä, kuinka kirjoittaa tieteellistä tekstiä, kuinka viitata ja kuinka parantaa

artikkelien rakennetta. Erityisesti tekstien pituus muodostui ongelmaksi, sillä Kyyhkynen oli haluton lyhentämään tuotoksiaan.⁵⁹ Linkola yritti myös taivutella häntä mukautumaan akateemisen yhteisön tapoihin, esimerkiksi lähettämään eripainoksia ja lahjakappaleita teoksistaan kollegoille ja tukijoille. Tämä oli ilmeisen vaikeaa säästäväisyyteen kasvaneelle maalaismiehelle.⁶⁰

Kyyhkynen oli arka ja tarvitsi jatkuvaa rohkaisua, jota hän sai Linkolalta paitsi tieteellisissä kysymyksissä myös yksityisissä vaikeuksissaan.⁶¹ Toisaalta Linkola myös hyötyi Kyyhkynen ystävyydestä. Linkolan omaa tutkimusaluetta oli Suomessa uusi tieteenhaara, kasvimaantiede, jota varten hän tarvitsi tietoa kasvien levinneisyydestä. Tässä hän saattoi turvautua Kyyhkysen ja pyytää häntä kokoamaan näytteitä tietynlaisilta alueilta samalla luottaen, että hänen ystävänsä tihkuisi intoa päästessään toteuttamaan näitä ”juupelin’ hauskoja asioita”.⁶²

SFFF suhtautui amatööreihin varsin myönteisesti ja oli valmis järjestämään julkaisutilaa vielä julkaisutoiminnan kallistuessakin sotienvälisenä aikana. Osaltaan tämä johtui seuran isänmaallisesta perinteestä, mutta amatöörien tuottama hyöty myös ymmärrettiin hyvin tutkijoiden keskuudessa.

Amatöörit ja kansainvälinen julkaiseminen Suomen Muinaismuistoyhdistyksessä

Arkeologit, kansatieteilijät ja taidehistorioitsijat irtautuivat SKS:sta vuonna 1870 ja perustivat Suomen Muinaismuistoyhdistyksen edistämään antikvaarisia tieteitä. Seuran lehti, *Suomen Muinaismuistoyhdistyksen Aikakauskirja*, alkoi ilmestyä vuonna 1874. Se tarjosi tilaa molemmilla kotimaisilla ja suurilla kulttuurikielillä kirjoitetuille artikkeleille. Kansainvälinen yleisö huomioitiin

54. Haapasaari 1998, 12–13, 276.

55. Haapasaari 1998, 50–51.

56. 1.12.1912, Kaarlo Linkola Olli Kyyhkyselle; 25.4.1914, Kaarlo Linkola Olli Kyyhkyselle; 10.11.1915 Kaarlo Linkola Olli Kyyhkyselle. Teoksessa Haapasaari 1998, 53–54, 78–80, 103–104.

57. R. Collander, V. Erkamo & Pirkko Lehtonen, *Bibliographia Botanica Fenniae 1901–1950*. Societas pro Fauna et Flora Fennica. 1973.

58. 13.2.1915, Kaarlo Linkola Olli Kyyhkyselle; Päivämätön 1915/1916, Kaarlo Linkola Olli Kyyhkyselle; 13.2.1919, Kaarlo Linkola Olli Kyyhkyselle. Teoksessa Haapasaari 1998, 85, 110–111, 206.

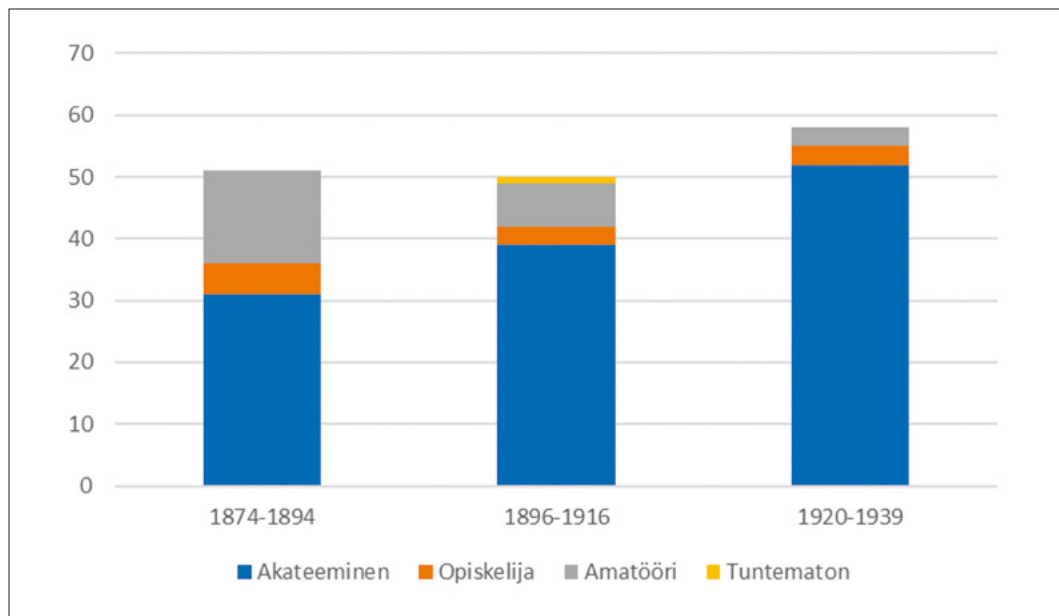
59. 24.3.1915, Kaarlo Linkola Olli Kyyhkyselle; 5.5.1917, Kaarlo Linkola Olli Kyyhkyselle; 10.10.1917, Kaarlo Linkola Olli Kyyhkyselle. Teoksessa Haapasaari 1998, 88, 149, 161.

60. 10.10.1917, Kaarlo Linkola Olli Kyyhkyselle; 28.2.1919, Kaarlo Linkola Olli Kyyhkyselle; 28.10.1919, Kaarlo Linkola Olli Kyyhkyselle; 27.9.1920, Kaarlo Linkola Olli Kyyhkyselle. Teoksessa Haapasaari 1998, 161, 208–209, 233–234, 259.

61. 16.6.1922, Kaarlo Linkola Olli Kyyhkyselle. Teoksessa Haapasaari 1998, 274–275.

62. 16.2.1917, Kaarlo Linkola Olli Kyyhkyselle. Teoksessa Haapasaari 1998, 141.

Kuvio 3. Suomen Muinaismuistoyhdistyksen Aikakauskirjan kirjoittajat. (FSD3759)

kirjoittamalla kuvatekstet ranskaksi. Lehden toimituskunta koostui nuorista tutkijoista, joista vasta kaksi oli ehtinyt väitellä tohtoriksi. Toimituskunnan tehtävä oli arvioida lehteen tarjotut tekstit tieteellisten kriteerien valossa. Samalla oli kuitenkin arvioitava myös, olivatko kirjoitukset ymmärrettäviä suurelle, historiallisesti sivistyneelle ja historiasta kiinnostuneelle yleisölle. Tämä kaksijakoisuus tieteellisyyden ja kansanvalistuksen kesken oli ominaista *Aikakauskirjalle* sen ensimmäisten vuosikymmenten ajan.⁶³

Alkuvaiheessa *Aikakauskirjan* sisältö painotui kansanvalistukselliseen aineistoon. Osasy tähän oli akateemisten asiantuntijoiden puute. Suomessa ei vielä ollut yhtään ammatillisesti hoidettua museota eikä organisaatiota, joka olisi vastannut arkeologisten kaivausten järjestämisestä ja kulttuuriperinnön suojelusta. Tällainen saatiin vasta, kun Muinaistieteellinen toimikunta perustettiin vuonna 1884. Yliopistokoulutus antikvaarisissa tieteissä edistyi hitaasti: arkeo-

logia sai ensimmäisen professuuriin 1878, taidehistoriassa professuuri perustettiin 1897 ja kansatieteessä 1921.⁶⁴

Koska akateemisen opetuksen järjestäminen vei vuosikymmeniä, SMY oli keskeinen antikvaaristen tieteiden edistäjä. Monet nuoret historioitsijat ja arkeologit saivat käytännön kokemusta laajassa hankkeessa, jonka tavoitteena oli luetteloida Suomen paikkakuntien muinaismuistoja. Hanke alkoi vuonna 1876, ja opiskelijoiden lisäksi kartoitustyöhön otettiin myös monia amatöörejä. SMY myönsi stipendejä miehille ja naisille, jotka luettelivat kotiseutunsa historiallisia ja esihistoriallisia muinaisjäännöksiä sekä keräsivät muinaisesineitä, kertomuksia ja perinteitä. Stipendiaatit saivat työhönsä tarkat ohjeet.⁶⁵

Tavoitteena oli julkaista stipendiaattien laatimat luettelot ja kuvaukset *Aikakauskirjassa*, vaikka SMY olikin tietoinen, etteivät nämä kertomukset yltäisi tieteellisen artikkelin tasolle. Niiden toivottiin kuitenkin tuottavan aineistoa

63. Suomen Muinaismuistoyhdistyksen pöytäkirjat 17.3.1873 §5. Teoksessa *Suomen Muinaismuistoyhdistyksen pöytäkirjat 1. 1870–1875*. Suomen Muinaismuistoyhdistys 1909, 194–195; Lilja 2012, 85–87.

64. Aimo Reitala, Taidehistoria. Teoksessa Päiviö Tommila & Allan Tiitta (toim.) *Suomen tieteen historia 2*. WSOY 2000, 332; Ilkka Herlin, Kulttuurintutkimus. Teoksessa Päiviö Tommila & Allan Tiitta (toim.) *Suomen tieteen historia 2*. WSOY 2000, 153; Lilja 2012, 88–89.

65. A. M. Tallgren, Suomen Muinaismuistoyhdistyksen 50-vuotiskertomus. *Suomen Muinaismuistoyhdistyksen Aikakauskirja* 30 (1920), 55–57, 68–70. Lista stipendiaateista ja heidän kertomuksistaan, 57–68.

vertailevan arkeologisen tutkimuksen tarpeisiin ja samalla edistävän ihmisten halua suojella kotiseutunsa kulttuuriperintöä.⁶⁶

Kuviossa 3 analysoidaan amatöörikirjoittajien osuutta *Aikakauskirjan* eri vaiheissa. Kaksi ensimmäistä vuosikymmentä muodostaa jakson, jolloin sisältöä hallitsivat stipendiaattien tekstit. Tässä vaiheessa amatöörikirjoittajien osuus teksteistä oli 29%, koska monet kartoitusta tehneistä stipendiaateista olivat harrastajia – pappeja, opettajia, paikallisvirkamiehiä, joukossa myös yksi rouva.⁶⁷

Stipendiaattitekstien laatu vaihteli suuresti. Osa tähtäsi selkeästi tieteelliseen esitystapaan lähdeviitteineen kaikkineen. Jotkut kirjoittajista saivat useita stipendejä ja tuottivat raporttia tiuhaan tahtiin, kuten kansakoulunopettaja Kustaa Killinen, joka kirjoitti neljä julkaistua artikkelia.⁶⁸ Kaikki raportit eivät kuitenkaan päätyneet *Aikakauskirjaan*. Esimerkiksi Rautalammen kihlakuntaa kartoittanut kansakoulunopettaja Henrik Laitinen ei saanut raporttejaan julkaistuksi tieteellisenä artikkelina. Sen sijaan hän julkaisi löydöksiään paikallisissa sanomalehdissä ja omakustanteena. Kaikki raportit arkistoitin, jotta niitä voitaisiin myöhemmin hyödyntää tutkimuksessa.⁶⁹

Aikakauskirjan toinen jakso 1896–1916 sijoittuu ajankohtaan, jolloin lehti irtautui kansanvalituskellisesta tehtävästä ja siirtyi noudattamaan kansainvälisen julkaisemisen periaatteita. Ratkaisua edelsi SMY:n vuonna 1889 julkaisema monografia *Inscriptions de l'Énisei*, joka synnytti vilkkaan kansainvälisen keskustelun Siperiasta löydettyjen piirtokirjoitusten kielestä ja painos myytiin nopeasti loppuun.⁷⁰ Kansanvalituskellinen aineisto päätettiin sijoittaa vuonna 1894 perustettuihin populaareihin lehtiin *Suomen museo* ja *Finskt museum*, ja *Aikakauskirjan* tavoitteeksi asetettiin

julkaista laajoja tieteellisiä artikkeleita mielellään saksaksi tai ranskaksi.⁷¹ Artikkelien arviointi tiukentui, vaikka mitään selkeää arviointikäytäntöä ei erikseen määritelty.⁷² Tässä vaiheessa amatöörien osuus *Aikakauskirjassa* laski 14 prosenttiin. SMY:n kiinnostus julkaista stipendiaattien raportteja väheni tuntuvasti: tällä kaudella raportteja arkistoitin 15 ja julkaistiin vain 3.

Ensimmäisen maailmansodan jälkeen saksalaiseen tieteeseen kohdistunut kansainvälinen boikotti sekä Saksan vaikea taloudellinen tilanne saivat saksalaiset arkeologit tarjoamaan artikkeleitaan SMY:n *Aikakauskirjaan*. SMY, joka ei missään vaiheessa osallistunut boikottiin, pystyi nyt kansainvälistämään kirjoittajakuntaansa. Saksalaisia seurasivat virolaiset, puolalaiset ja venäläiset kirjoittajat. Ulkomaiset kirjoittajat edistivät vieraiden kielten käyttöä. Vuonna 1922 SMY asetti julkaisutoimikunnan arvioimaan kaikki artikkelit ja niihin liittyvät kuvitukset. Kahden vertaisarvioijan käyttö yleistyi vasta 1920-luvun lopulla. Tunnettujen tekijöiden tekstejä ei arvioitu.⁷³

Sotienvälisenä aikana amatöörikirjoittajien osuus laski viiteen prosenttiin. Samoin opiskelijoiden osuus pieneni. Muinaisjäännösten luettelointi ja niihin liittyvien raporttien julkaiseminen päättyi vuonna 1919. Kolmesta amatööristä, jotka onnistuivat saamaan julkaisuajan *Aikakauskirjaan*, kaksi oli ulkomaalaisia: virolainen oluenpanija ja harrastaja-arkeologi E. Bliebernicht sekä tinaesineitä tutkinut ruotsalainen insinööri A. Löfgren. Molemmat kuuluivat yhdistyksen johtohenkilöiden kirjeenvaihtajaverkostoon, jossa vaihdettiin niin julkaisuja, esine- ja löytötietoja kuin kuulumisia omalta tieteenalalta ja omaan maan poliittisesta kehityksestä.⁷⁴

Samoin kuin SKS:ssa, myös SMY:ssä amatöörikirjoittajien osuus väheni jyrkästi tutkittavana ajanjaksona. Amatöörien asemaa kavensi lehden

66. Lilja 2012, 88.

67. Tallgren 1920, 57–68, 126–127.

68. Tallgren 1920, 57; Antero Karttunen, *Mies, joka ehdotti naisille äänioikeutta. Kustaa Killisen elämäkerta*. Kuopion isänmaallinen seura 2006, 51–58, 85–88 167–183.

69. Tallgren 1920, 57–66; Juha Ruohonen, Muinaismuistoja Savosta ja Karjalasta. Kansakoulunopettaja Henrik Laitinen muinaistutkijana. *Suomen Museo* 119 (2002), 150–153.

70. Tallgren 1920, 112–115; Timo Salminen, *Suomen tieteelliset voittomaat. Venäjä ja Siperia suomalaisessa arkeologiassa 1870–1935*. Suomen Muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja 110. Suomen Muinaismuistoyhdistys 2003, 91–95.

71. Lilja 2012, 90–91.

72. Museovirasto. Suomen Muinaismuistoyhdistyksen arkisto. Ca 8. SMY:n johtokunnan pöytäkirjat 19.4.1910 § 4; 25.4.1913 § 3.

73. Lilja 2012, 198–199.

74. Timo Salminen, *Kollegat, ystävät ja kiistakumppani. Suomalaisten arkeologien kansainväliset yhteydet 1870–1950*. Suomen Muinaismuistoyhdistyksen Aikakauskirja 122. Suomen Muinaismuistoyhdistys 2014, 271, 326, 331, 336.

alojen tieteellistymisen lisäksi myös kansainvälistyminen. Paitsi yhdistyksen päämäärätietoinen toiminta, kansainvälistymiseen vaikuttivat myös tieteenulkoiset seikat – sodanjälkeinen poliittinen ja taloudellinen tilanne, jotka ajoivat erityisesti saksalaisia ja venäläisiä etsimään julkaisutilaa niistä ulkomaisista lehdistä.

Johtopäätöksiä

Kolmen tieteellisen seuran julkaisuhistorian tarkastelu osoittaa, että amatöörejä tarvittiin suomalaisissa tiedelehdissä varsinkin tieteenalojen synty- tai eriytymisvaiheissa, kun akateemisesti päteviä tutkijoita oli hyvin vähän ja deskriptiivisen tutkimuksen tarve suuri. Suomalaisen tieteellisen julkaisu toiminnan käynnistyessä tiedeyhteisö heijasteli vielä *Respublica literarian* avointa ja tasa-arvoista maailmankuvaa. Myös tieteellisten seurojen isänmaallisuus innosti niitä mobilisoimaan akateemisen maailman ulkopuolelta tulevia kansalaisia tieteelliseen työhön. Tässä vaiheessa tieteellisissä lehdissä vaikuttikin moninainen, itsensä tutkijaksi kokeva amatöörien joukko. Amatöörien liikkumatila oli kuitenkin jo tuolloin rajallinen, mitä osoittaa tiede-eliittiä haastaneen J. A. Lindströmin tyly syrjäyttäminen tiedeyhteisöstä 1800-luvun puolivälissä.

Amatöörien asemaa kirjoittajina murensi 1800-luvun loppupuolelta alkaen tieteen kehitys ja ammatillistuminen. Se merkitsi teoreettisempaa tutkimusotetta, tiukentuvaa vertaisarviointia ja kansainvälisten kielten yleistymistä julkaisukielenä. Kotimaata kartoittavan perustutkimuksen tarve väheni, eikä tieteellisiin lehtiin kaivattu enää kuvauksia paikallisista lajeista, perinteestä tai muinaisjäännöksistä. Vertaisarvioinnin entistä tarkempi seula koski erityisesti amatöörejä, opiskelijoita ja nuoria tutkijoita, kun taas tunnetut tieteentekijät saivat tekstinsä julki ilman arviointia. Erityisen jyrkkänä amatöörikirjoittajien väheneminen näkyi ihmistieteitä edustavien SKS:n ja SMY:n julkaisuissa.

Amatöörien julkaisumahdollisuuksiin vaikuttivat myös tieteenulkoiset tekijät. 1920-luvun talouspula ja kustannusten nousu saivat seurata säästämään painatuskuluja. Amatöörien asemaa ei tässä tilanteessa parantanut se, että he pitivät

itsepintaisesti kiinni pitkistä teksteistään. Seurat halusivat nyt varata julkaisutilan akateemiselle tutkimukselle, ja amatööreille tarjottiin aineiston kerääjän roolia.

Kansainvälistymisen merkitys oli kaksijakoisen. Vanhastaan amatööritkin olivat osa kansainvälistä tiedeyhteisöä. Suomalaisilla amatööreillä oli omia kansainvälisiä kontakteja, ja myös ulkomaisia amatööritutkijoita hyväksyttiin kirjoittajiksi suomalaisiin tieteellisiin lehtiin. Sotienvälisenä aikana suomalaisten lehtien akateeminen kansainvälinen kirjoittajakunta kuitenkin laajeni Saksan talouspulan ja tiedeboikotin takia, mikä osaltaan vaikutti vierailulla kielillä julkaisemisen yleisyyteen ja myös vähensi halukkuutta julkaista kotimaahan keskittyviä deskriptiivisiä tutkimuksia.

Tiedeyhteisökin on ihmisyyhteisö, jossa muutosten tekeminen merkitsee säröjä henkilökohtaisissa suhteissa. Vaikka ammatillistuvan ja kansainvälistyvän tieteen ja talouden realiteetit ohjasivat lehtiä tiukentamaan julkaisuseulaa, ei tieteellisille seuroille ollut helppoa siirtää amatöörejä sivuun. Kerääjän rooliin suostuneita amatöörejä hyviteltiin rahallisin palkkioin ja huomionosoituksin. Amatöörikirjoittajille ei ollut helppoa tulla sysätyksi sivuun tieteellisistä lehdistä. He eivät kokeneet aineiston keräilyjän roolia yhtä arvokkaaksi kuin tutkijan. Monet heistä jatkoivatkin kirjoittamista etsien muita julkaisukanavia tuotoksilleen ja jopa rahoittaen itse tekstiensä julkaisemisen. Vertaisarviointikäytäntöjen vakiinnuttua tiedeyhteisö ei enää amatöörien näkökulmasta ollut tasavalta.

Artikkelin aineistonkeruuta ja kirjoittamista on rahoittanut Suomen Kulttuurirahasto. Kiitän vertaisarvioijia osuvasta palautteesta ja päätoimittajaa tekstiin tehdyistä parannuksista. Kiitokset myös Tietoarkiston henkilökunnalle avuliaisuudesta aineiston tallentamisessa.

FT Johanna Lilja työskentelee Kansalliskirjaston

Tutkimuskirjaston palvelujohtajana.

Sähköposti: johanna.e.lilja@helsinki.fi